

Marton Janka

A Szűzanya által átadott kendők története

Képzeljünk magunk elé egy filmből három jelenetet. Az egyik képsoron egy nyolcvanéves, rendjéért imádkozó, sokat tanult, de ugyanakkor belső imaéletet élő angol szerzetest látunk az 1200-as évek derekán, aki saját egyházának vezetőivel szemben küzd azért, hogy rendje, mely pár évtized alatt is sokat szenvedett, fennmaradhasson. A másik jelenetben a 19. században, Normandiában találjuk magunkat, ahol egy egyszerű, huszoneves lány, friss novíciaként éppen minden különösebb szándék nélkül imához kezd. A harmadik kép a távolabbi múltba és tájra vezet: a 10. században járunk Konstantinápolyban, ahol a hívek abban a templomban gyűlnek össze imádkozni egy súlyos járvány miatt, melyben a hagyomány szerint Szűz Mária köntösét őrzik; éppen mise celebrálása folyik, a kamera egy bolondnak tartott szentre közelít, de aztán látszólag semmi rendkívüli nem történik. Miért is szerepelne ez az egymástól olyannyira különböző pár képsor ugyanabban az egy filmben? Mert a folytatása mindhárom jelenetnek ugyanaz: az öreg pap, a fiatal szerzetesnő és a misén részt vevő szent bolond előtt egyaránt Szűzanya jelenik meg, kezében egy kendővel, mellyel mindannyiunk számára Isten különleges oltalmát igéri. Dolgozatom témája e vállkendő három történetének áttekintése, hasonlóságok és különbségek keresése, végül pedig a párhuzamokon való elgondolkozás.

Az öreg szerzetes rendjének története Palesztinában kezdődik, azon a barlangokat rejtő mészkő hegyen, mely már az ószövetségi próféták idején is szállást adott remetéknek, s ahol Illés megmutatta Isten hatalmát Baál prófétái felett⁸: a Kármel-hegyen. Az itt élő remeték Illés és Elizeus próféta lelki fiainak tartották magukat, nyomukban kontemplatív belső imaéletet éltek. A hagyomány szerint később azok között voltak, akik elsőként ismerték fel Krisztus istenségét és kérték az apostoloktól a Szentlelket. A 13. század elején pedig néhányuk szorosabb remeteszövetséget alkotott és létrehozta egy kolostort: az első kármelita rendet. Jellegetességük volt a szemlélődő imaélet és Szűzanya különleges tiszteletben tartása. Ez a rend egyediségével sokakat vonzott, ha-

⁸ 1Kir 18,1-44; A 44. vers érdekessége, hogy az allegorikus Szentírás-értelmezés szerint az óceán felől érkező felhő, mely Illés imájára érkezett és hozott esőt, Szűz Mária előképe, ahogy az életet hozta el az emberiségnek, a felhő képében tisztaságát is jelképezve (ezt a nézetet pl. Szent Bonaventúra is képviselte).

marosan már 15 kolostor épült a környéken, ahova Európa számos országából érkeztek a szerzetesek. Kis idő múlva azonban a rend vezetője visszatérésre és hazájukban rendalapításra szólította fel a más országból érkezőket a szaracén támadások miatt. A legtöbben vissza is tértek hazájukba, az ott maradtakat pedig a támadók lemészárolták. Ekkor alapították meg az Angliába visszatérők Aylesford-ban az első angol kármelita rendet, mely nagyon megtetszett a közelben élő Stock Simonnak, aki nevét (stock=fatörzs) onnan kapta, hogy már tizenéves korában családját és így mindenét elhagyva remeteként egy tölgyfa odvában lakott, mély belső imaéletet élve. Kármelita szerzetesként egy új életet kellett kialakítania: közösségben kellett élnie és tanulni küldték Oxfordba. Bár ekkor már körülbelül 50 éves volt, sikerrel egyeztette össze a szerzetesi közösségi életet és a tudományt az elmélkedő életmóddal, mellyel soha nem hagyott fel. Nyolcvan évesen a rend generálisává választották. Bár szaracén támadással nem kellett szembe néznie, nem volt sokkal könnyebb dolga: rendjén belüli nézeteltérésekkel és az egyház vatikáni vezetőivel kellett megküzdenie a szerzet létjogosultságáért, akik inkább annak felszámolásán fáradoztak. Ekkor ajánlotta fel Szűz Máriának a kármelita rendet, és kérte, adja jelét oltalmának. Ekkor Szűzanya megjelent Szent Simonnak, egy barna vállkendőt nyújtva át⁹, miközben – a fennmaradt hagyomány szerint – ezt mondta: *„Fiam, fogadd rended e skapuláréját jeléül azoknak a különleges kiváltságoknak, melyeket én neked és a Kármel gyermekeinek megszereztem. Aki ebben a kegyelmi ruhában hal meg, az megmenekül az örök tüztől. Ez az üdvnek jele, védőruha a veszedelmekben, különleges béke és különleges védelem biztosítóka.”* (1. Melléklet) A történetet korabeli források nem őrizték meg, a legelső fennmaradt emlék 150 évvel későbbi. Erre alapozva több történész is kétségbe vonta a látomás eredetiségét, sőt Stock Szent Simon létezését is, mígnem Nilo Gaegea több éves történelemkutatás eredményeként bizonyította azt. Mindenesetre 1262-ben IV. Orbán pápa már jóváhagyta a kármelita skapularé viseletét, és eredetének története a renden belül vitathatatlanul fennmaradt. Valamint az is tény, hogy a rend váratlanul megerősödött és Simon halálakor, 100 éves korában, már 40 kolostort számlált. A barna vállruha hordása nem csak a szerzetesek között terjedt el, hanem a papok és világi hívők között is, olyan formában átalakulva, hogy a kendőből két szövetdarab maradt, középen egy zsinórral vagy szalaggal összekötve; a két vászondarabra pedig egy-egy kép került, a Kármelhegyi Boldogasszonyt és a Szentséges Szívét nyújtó Jézust ábrázolva (3. Melléklet). Később ilyen érmek

⁹ http://www.fatima.org/apostolate/pdf/brown_scapular.pdf Gyapjából készült barna vállruha, a mellkason és a háton térdig ér, szélessége pedig 14 inch (=kb. 36cm).

A Szűzanya által átadott kendők története

készítését is megkezdték (4. Melléklet) skapuláré érem néven, és számos skapuláré társulat is alakult, klerikusok és világi hívők körében egyaránt. A társulatokban a tagság feltétele a tiszta és imádságos élet, valamint a mély Mária-tisztelet, a skapuláré felvétele pedig ünnepélyes keretek között történik, meghatározott szertartás keretében. Az utókor ezt a vállruhát (majd szövetsdarabot) nevezte el „barna skapulárénak”, majd hatszáz évvel később kialakult a „zöld skapuláré” tisztelete.

Justine Bisqueyburu alig múlt húsz éves, amikor felvételt kért Páli Szent Vince Irgalmas Nővéreinek rendjébe. Gyerekkorától kezdve Isten felé elhivatott volt, és betegápolási szándéka miatt lépett a vincések rendjébe. 1840-ben, 23 éves korában, még novícia volt, amikor Szűz Máriát látta több imája alkalmával: Szűzanya lángoló szívét nyújtotta felé. (Justine akkor nem tudhatta, de ez ugyanaz a kápolna volt, ahol tíz évvel azelőtt Labouré Szent Katalinnak is megjelent Mária.) Pár hónappal később, mikor a fiatal novícia Normandiában tanult, ismét megjelent neki Szűzanya: ekkor Mária az egyik kezében újra a szívét nyújtotta, másik kezében pedig egy zöld skapulárét tartott, melyet átadott Justine-nek (5. Melléklet). A skapuláré egyik felén ugyanaz a Mária alak volt látható, aki a jelenésben, másik felén pedig Mária szíve. A szív átlátszó volt, mint egy kristály, ragyogott, mint a Nap és tör szúrta át. Felette felirat: *„Szűz Mária szeplőtelen szíve, könyörögj értünk, most és halálunk óráján.”* Szűzanya a skapulárét a halál előtt álló hitetlenek megtéréséért ajánlotta. Justine nővér egész életében kitarthatott a betegek, haldoklók testi és lelki gondozása mellett, végül több városban is rendjének vezetőjévé vált. Nem csak munkája nyomán, hanem a tőle függetlenül terjedő zöld skapuláré hatására is számos csodás megtérés és gyógyulás történt. (Ám Justine az egyházi döntéshozókon kívül senkinek sem árulta el, hogy a zöld skapulárét rajta keresztül adta Mária.) A barna skapuláréhoz hasonlóan világiak, sőt ezt még más vallásúak is felvehetik (6. Melléklet), mióta 1870-ben IX. Pius elismerte hitelességét.

Bár a skapuláré, mint a szerzetesi reverenda fölött hordott, vállon átvett ruha már mindkét fenti skapuláré előtt létezett, és a mai napig már kialakult kék és piros, valamint különböző szentekhez kötődő skapulárék tisztelete is, a fent említett kettőhöz kapcsolódik olyan látomás, melyben Szűzanya adta azt egy tiszta életű embernek, egy ígéret jegyében. A különböző skapulárék hordása számos babonás elemet magára vett az idők során, mégis elgondolkodtató közös vonás bennük Szűzanya oltalmának és segítségének különös ígérete és annak látható hatása. Még érdekesebb, hogy nem csak a nyugati, hanem a keleti egyház is őriz egy hasonló hagyományt. Az „Istenszülő Szűz Mária oltalma” ikontípus őrizte meg azt a történetet, mely szerint a konstantinápolyi blakhernai templomban gyűlt össze a nép imádkozni járványtól

való szabadulásért. Abban a templomban, melyben az Istenszülő köpenyeként tisztelt textilt őrizték. Szent András és Szent Epifán előtt jelent meg a látomás, melyben Szűzanya a fejkendőjét leemeli és az imádkozó nép fölé teríti oltalmának jeléül. A történet különös érdekessége, hogy Szűzanya először Szent Andrásnak jelent meg, akit balgának tartottak (máig Krisztusért Balga Szent Andrásnak nevezi a keleti egyház), de a hagyomány szerint pont szívének tisztasága tette képessé arra, hogy a jelenést meglássa. (Balgasága egyébként nem észbeli hiányosságot takart, hanem úgy tartották Krisztus bolondjának, mint a pár századdal később Olaszországban élő Néri Szent Fülöpöt, furcsa, az emberi külcsínt és képmutatást kifigurázó tettei miatt.) András, miután a jelenést meglátta, szólt Szent Epifán diakónusnak, aki szintén ugyanazt meglátta. Mivel a járvány ekkor megszűnt, Bölcs Leó császár ezt a napot Istenanya oltalmának ünnepnapjaként rendelte el. Ezután ezt a jelenetet számos ikon megörökítette, mígnem egy külön ikonográfiai típus alakult ki belőle (7. melléklet).

A három esemény térben és időben egymástól egészen független. Már ez is jelentőséget ad a vállkendőknek, azt mutatva, hogy Szűzanya visszatérően ad jelet rajtuk keresztül. Majd minél jobban kutatunk utánuk, annál több meglepő részletet találunk. A barna skapuláréval kapcsolatban:

- A 13. század vége óta minden pápa viseli. Az 1275-ben eltemetett X. Gergely sírjában, melyet 1830-ban nyitottak ki, épen találtak szövetből készült skapuláréját. János Pál pápa az 1981-ben ellene elkövetett merénylet után arról vallott, hogy a skapularé védte meg életét.

- Számos szent hordta különös erőt tulajdonítva neki, Szűzanya védelmének hatékony szimbólumaként, például Ligouri Szent Alfonz és Bosco János is így volt ezzel, akiknek mikor sírját felnyitották, mindent elenyészve találtak, kivéve szövet skapuláréjukat; Szent Alfonzé Rómában a mai napig megtekinthető (12. Melléklet)

- Szűz Mária a fatimai jelenések során kiemelte a rózsafüzér mellett a skapularé fontosságát és erejét is: 1917. október 13-án, az utolsó fatimai jelenés során, a napcsoda előtt¹⁰, Szűzanya kezében tartva mutatta a barna skapuláret¹¹.

- A Lourdes-i jelenéseknek is van a skapuláréval kapcsolatos vonatkozása: utoljára 1858. július 16-án, a Kármelhegyi Boldogasszony és a skapularé ünnepén jelent meg Bernadettnek Szűzanya.

A zöld skapuláréval kapcsolatban:

¹⁰ A napcsodát utólagos becslések szerint 30-70 000 ember láthatta: „a Nap egy ezüstkoronghoz vált hasonlóvá, szabad szemmel is lehetett szemlélni, saját tengelye körül forgott, mint egy tűzkerék, majd úgy tűnt, mintha a földre zuhanna” (Wikipédia: Fátimai jelenések)

¹¹ Az akkor 10 éves Lúcia de Santos – a három fatimai gyermek közül ő volt ennek a jelenésnek a szemlélője – később kármelita szerzetes lett...

- Amikor a zöld skapuláré tiszteletét a klérus nem kezdte el terjeszteni, többször újabb jelenésben figyelmeztette Szűz Mária Justine nővért a fontosságára. Miután elkezdtek terjeszteni, számos csodás gyógyulás és megtérés járt a nyomában, különösen hitetlenek és halálhoz közel állók körében.

- A fatimai jelenések a zöld skapuláréről közvetlenül nem szólnak, ám a Szeplőtelen Szív tiszteletére, mely e skapulárénak is fő eleme, többször felhívja Mária a figyelmet.

Őszintén szólva, érintőlegesen már hallottam a kármeliták barna skapuláréjáról régebben is, de nem mélyedtem bele a történetébe, és az az ájtatosság, mely köré alakult, inkább babonás tiszteletnek tűnt, mint mély lelki tartalomnak. Ám a fenti történeteket megismerve, lefejtve a felszínes ájtatosság elemeit, elgondolkodtat a vállkendők jelentése. Bár elsőre talán távoli párhuzamnak tűnik, de eszembe jut az is, hogy a tizenketteken mi is kendőt, papi kendőt viselünk. A kendő, amit az ember a vállára terít, az emberi jelentéstárban, tudatos-tudatalatti szimbólumként eleve a védelmet jelenti a viselője számára? Így Jézus vagy Szűzanya, amikor különös oltalmát vagy az Isten-hordozásnak jelét kívánja adni az ember felé, akkor az emberi belső pszichére alapozva ezzel a szimbólummal él, hogy az általa közölt jelentést még jobban megértjük? Vagyis olyan jellé válik, melyhez Isten úgy tud ígéretet, felhívást vagy megkülönböztetést kapcsolni, hogy az az emberben működő értéké válik? Valamint ha valamit a vállamra terítek, az nem csak azt jelenti, hogy az a szövet engem véd, hanem azt is, hogy én hordozom azt. A hordozójává válok, vállalom, magamra öltöm, ezzel jelzem saját magam és a világ számára is, hogy valamit magamra vettem. Mindez pedig összecseng azzal, amit II. János pápa írt a barna skapuláréről: „A Skapuláré lényegében 'ruha'. Aki megkapja az többé vagy kevésbé szorosán, az egész Egyház javára a Miasszonyunk szolgálatára szentelt Kármelita Rendhez kapcsolódik. Aki tehát felveszi a Skapulárét, ezzel belép Kármel földjére, hogy 'egyen annak terméséből és gyümölcseiből' (Jer 2,7), és megtapasztalja Mária szelíd, anyai jelenlétét, elkötelezve magát napról-napra, hogy bensőleg Jézus Krisztust ölti magára, és – az Egyház, valamint az egész emberiség javára – élőként mutatja be Őt önmagában.”

Felhasznált irodalom:

1. Barna skapuláré:

John Mathias Haffert: Sign of Her Heart. Ave Maria Institute Washington, New Jersey 1971, Ave Maria Institute.

Father Kieran Kavanaugh: Brown Scapular: a "Silent Devotion"
<http://www.zenit.org/en/articles/brown-scapular-a-silent-devotion>

Sr. Mary Agatha, CRMI: The Brown Scapular of Our Lady of Mount Carmel

<http://www.cmri.org/05-brown-scapular-of-our-lady-of-mount-carmel.shtml>

The Brown Scapular: A Sign of Salvation and Protection

http://www.fatima.org/apostolate/pdf/brown_scapular.pdf

2. Zöld skapuláré:

<http://www.greenscapular.com/>

Father Marie Edouard Mott, C.M.: The Green Scapular and Its Favors, 1961

<http://www.catholictradition.org/Mary/green-scapular1.htm>

3. Istenszülő oltalma ikon: [http://www.parochia.hu/1oldalelemek/Gondolatok/Az Istenszulo Szuz Maria oltalma.htm](http://www.parochia.hu/1oldalelemek/Gondolatok/Az_Istenszulo_Szuz_Maria_oltalma.htm)

Puskás Bernadett: Az Istenszülő-oltalma ikonok az Északkelet-Kárpátok vidékén, Athanasiana, 2005. 57-68.

A cikk írója: *Marton Janka*, az ELTE tanítóképző karán vizuális nevelés szakon művészettörténet tárgyban diplomázott Krisztus-ábrázolásokról. Rendszeresen publikál az AQUILA Párt kiadványaiban.

Festmény (2)

Az alábbi kép Oroszi József olajfestménye (2012.)
Szakmája: érettségizett épületszobrász, aki önképzett festő is.